

Չ՝ կը գործածուի երբ բայը ձայնաւորով կը սկսի. ինչպէս՝ չ'աշխատիր, չ'անարգեր, չ'ուտեր, եւ այլն* :

Յովհ. Շաաբշ

Պաքեւ, 22 ապրիլ 97.

* Մենք բալորովին համաձիտ չենք պր. Յոգուածադրին կարծեաց, ուստի եւ կը դնենք աստ մեր մի քանի առանձին տետութիւնները.

1) Ոչ կը գործածուի աշխարհաբար գրուածեանց մէջ.

ա. որ, ինչ, քէ կամ երէ, քնառ, երբքը, եսս, եւ այլն, բառերուն հետ՝ ժխտական իմաստ աւելով ամբողջ նախադասութեան. օր. ոչ ոք, ոչ ինչ, ոչ բնաւ, եւ այլն :

Բ. երբ մի նախադասութեան երկու անգամքն եւս ժխտականք են. օր. Ձըբաւ զայս ոչ Պետրոս եւ ոչ Պաւղոս. Ո՛վ հօւր եւ ոչ սուր կրնան յաղթել սիրոյ :

3) Ձի կը գործածութեան մէջ համաձայն ենք պր. Յոգուածադրին, որուն մէջ ոմանք կը սխալին եւ կը գրեն, օր. Ձըսկսել, չ'ըշտապել, չ'ըզբօսնուլ, եւ այլն. մինչդեռ պէտք էր գրել, լը սկսել, լը շտապել, լը զօսնուլ. եւ այլն :

5) Զ կը գործածուի, ըստ մեզ, անխտիր բայերու անցեալներուն եւ սահմանական եւ զանազանի ո՛ր եւ է ժամանակի եւ զեմքի հետ, օր. Ձգնաց, լըսաւ, լգիտեմ, լտեսնել, լգուշակել, եւ այլն :

4) Ձի կը գործածուի բայերու ստորագասական եղանակին հետ, կամ լաւ եւս, պայմանական եւ պատճառական իմաստներու կամ նախադասութեանց մէջ. օր. իքրէ չի տեսնէր, երէ չի զլլաք. Որպէս զի չի լան, որպէս զի չի յաղթուին. եւ այլն : — Այս վերջին զեպքին մէջ միայն, երբ բայն ձայնաւորով սկսի, պէտք է գործածել չ' , որպէս զի չի չփութուի միւս չ ժխտականին հետ. օր. Եթէ չ'ըսէի զայս, եթէ Յովհաննէս չ'երթար, կամ չ'օգնէր. Որպէս զի չ'ամշան, եւ այլն :

Իսկ չի մասնական կազմութեան կամ ծագման տրուած մեկնութիւնն՝ թէ եւ գիտաւոր՝ այլ բռնազբօս կ'երեւի :

Խմբ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՆՔ

Ն Ե Ա Ն Ա Ի Ո Ր Դ Ա Ս Տ Ի Ա Ր Ա Կ Ա Ջ

41. — Ուրիշ միեոց չկայ. կամ դաստիարակներ կրօնքը դաստիարակութեան հիմք պիտի համարին, և իրենց ընթացքին կանոն և ազդելու գլխաւոր միջոց մը, և այն աստեանցական վարչութիւնը կարելի կ'ըլլայ. կամ կրօնից անուանական, անձուկ, պաշտօնական կարեւորութիւն մը պիտի տան, և ոյն աստեան պիտի հարկադրին բարեկարգութեան խտաութեան դիմել, որով կամաց կամաց զի՛նուորական վարչութիւն պիտի հաստատուի՝ ի առջմ հոգւոց՝ զորս կը ստորնացընէ և կը ցամաքեցընէ Դիտողութեան արծառի է, որ կրօնական վարչութիւնն որ խիստ կ'երևի, իրօք աւելի հեղ է և աւելի ազատաւ կան : Ասոր պատճառը՝ վասն զի միայն կրօնից մէջ բարոյական ոյժ կայ. — Դո՞՞քն :

42. — Կարելի է արդեօք որ մարդկային սիրան անտարբեր մնայ ընդէմ այն ճըշմարտութեանց, որ հալածեցին ազգաց մոլորութիւնները և նախապաշարմունքները : Կրնայ արհամարհուիլ վարդապետութիւն մը որ ի մացականութիւնը կ'արծարծէ, հասարակ միտքեր կը բարձրացընէ, մոլորեալները կ'ուղղէ, գիտութիւնները, դրականութիւնը, քրիստոնէական արուեստները կը ստեղծէ, երկրիս երեսը կը նորոգէ : Կարելի է արհամարհել այն ուսումն որ հռչակաւոր գիտականներ տուաւ, որոնք աշխարհիս խաւարին մէջ իբր արեգակունք փայլեցան : Երբ կը լսենք ումանց անսպաս ծագրածութիւնը, միաբերնիս կ'իշխայ այն խեղճ հին վայրենիներն, որոնք զայրացած նախատինք և բնդիմութիւն կը յարուցանէին զիրենք լուսաւորող աստղին դէմ :

Ոչտոյնի

43. — Ամենէն աւելի պէտք է նոր սերունդին դառնալ, կոյս հոգաց, զորս տարակոյսը տակաւին չէ թարշամեցուցած, աշխարհիս ուղայն հովէն դեռ մաքուր են, անոր

արգելքներէն ազատ են, և որոյ ճամբաները դարուս նախապաշարմունքէ դեռ ապականած չեն: Պէտք է զինքը որորոցն առնուլ, որոշմել անոր ստիւն մէջ առաջին բարբառոյ հետ յաւիտեական ճշմարտութեան սերմը, հաւատոյ խօսքերը, քրիստոնէական կենաց ծիւերը: յետոյ մշակել այս բողոքները, զարգացընել զանոնք տարիներու ընթացքին մէջ՝ իմացականին և բարոյականին աճման ամէն փոփոխութեանց միջոց, մինչև 'ի լրումը վերածնեալ մարդոյ և ճշմարիտ քրիստոնէի կատարեալ հասակը:

44. — Փիլիսոփայութիւնը ամէն ժամանակն աւելի ներկայիս կը շահադիտէ մարդուս զգացմանց և կամաց վրայ, և մանկավարժութիւնը կը շտայէ իւր փայլուն զաղափարները: օսկայն սիրտերն ամուլ են, և բերուածները կը հակին ամէնէն աւելի անարդիրա՞. կամքը թոյլ, դանդաղ, անզոր, անյարմար արիասիրտ զործոց: Անթիւ են այն պատմութիւնները և զգացմամբ լի մանրամասնութիւնները, որոնք բարեսիրտ աշակերտի մը աչքերէն քանի մը կաթիլ արցունք կը ընրեն: Սակայն ասոնք բաւական են բղիւխ տալու այն սիրոյ զօրաւոր, առատասիրտ, զործոնեայ, թաթաղուն, անսպառ երակը, որ միացընելով Արարչին և արարածները, անսահման և սահմանաւոր, շարժ գնդին՝ մարդուս արժանապատուութեան, որդւոց Աստուծոյ գերազանց պատուին, մարդկութեան պիտոյին համեմատ զործելու: Մի միայն այն երկստասան տողերը՝ յորս քրիստոնէական հաւատքը կը բովանդակի, զմեզ կը բարձրացընեն, և լաւագոյն կը սորվեցընեն մեզ զԱստուած, մարդս, աշխարհ, քան զամէն մարդկային գիտութիւնքը: և այնպիսի ճշգրտութեամբ՝ որ կը յուսահատցընէ բոլոր գրութեանց հեղինակները: Այս պատուիրանաց երեք առաջինները սրտին աւելի սէր կ'ազգեն՝

քան բոլոր բանաստեղծութիւններն և գեղեցիկ ստեղծագործութիւնը: Ո՛վ որ այս բանս չըմբռնէր՝ ոչ սիրտ և ոչ իմացականութիւն ունի:

Ո՛հաստիճի

45. — Եթէ կրօնքը միայն իբր մասնական կրթութիւն մը նկատուի առանց բարձրագոյն վախճանի մը, և իբր ուրոյն միջոց մը առանց ընդհանուր ազդեցութեան, իւր առաքելութիւնը պիտի չհասկըցուի, իւր բոլոր ներգործութիւնը պիտի չի պարզի: Երբ կրօնքը զատկարակութիւն մէջ է ինչպէս որ պարտի ըլլալ, յանցանքը սրբագրելով չի բաւականանար, այլ և պակասութիւններն աւելցնող լինել: Սրբելով զխորհրդ՝ բնութիւնը կը նորոգէ, հաւատքն ուսուցանելով՝ միտքը կը զօրացընէ, սկստը շարժելով՝ բարքը կ'աշնուացընէ: Միով բանիւ, կրօնքը զատկարակութեան մէջ միջոց մ'է՝ որ կը թափանցէ, կ'ուզէ, կը լուսաւորէ միւս բոլոր միջոցներն, առանց անոր ամէն ինչ անկանի, ամէն ինչ կը խախտի, ամէն ինչ տկար, ունայն, թիւր, անարգ է: — Դիւպակնոյն

46. — Ներկայիս քրիստոնէայ երկստասորդութիւնը տարօրինակ կացութիւն մը ունի: Մինչև իւր առաջին հաղորդութիւնը՝ կրօնիւք հաւատքի և բարեպաշտութեան կրթութեամբ, կը տկարանայ և կը ցրտանայ որչափ տարիքն առնու և յառաջանայ ուսման մէջ. և վերջապէս, 'ի լրումն զգեղազութեան, զպրօքսաց ոմանց մէջ, կամ ուսուցիչներէն ոմանք այնպիսի բանք կը սորվեցընեն, որոնք կ'ընդգիմանան իւր առաջին հաւատոց հետ: Ասոր համար ուսանողութեան երկրորդ շրջանը կը ծառայեցընենք փճացընելու կամ տկարացընելու առաջին շրջանին մէջ ձևացածը: Կը սկսինք իբր քրիստոնէայ և կը լընցընենք սկեպտիկեան կամ անհաւատ ընելով զինքը:

ԲՅՈՒՆԷՆ

